

УДК 159.91:37.091.12.011.3-051:378.4]355.01(477)"20"
DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.131-140](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.131-140)

Цюняк Оксана Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Tsiuniak Oksana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Chair of Pedagogy of Primary Education of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4573-1865>
E-mail: oksana.tsiuniak@pnu.edu.ua

Довбенко Світлана Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Dovbenko Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of Primary Education of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2316-0579>
E-mail: svitlana.dovbenko@pnu.edu.ua

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті проаналізовано проблему професійної саморегуляції викладачів закладів вищої освіти в умовах війни. Здійснено аналіз сучасних публікацій та наукових праць з досліджуваної проблеми. Акцентовано увагу на тому, що навчання в умовах війни стало викликом для усіх учасників освітнього процесу та справжнім випробуванням для закладів вищої освіти. Варто зазначити, що найбільш оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є дистанційна. Розкрито сутність поняття «саморегуляція». З'ясовано, що професійна саморегуляція викладача передбачає усвідомлення ним власних почуттів, мотивів, цінностей, свідоме оволодіння системою саморегуляції емоційного стану та поведінки у професійній діяльності. Автори зазначають, що уже восьмий місяць поспіль викладачі адаптуються до реалій війни. В умовах сьогодення зростає необхідність бути цілодобово на зв'язку; спілкуватися зі студентами, їхніми батьками у месенджерах, вібер-групах, хмарних сервісах; стежити за актуальними новинами та перевіряти їх достовірність. Окрім того, викладач часто знаходиться у стресовій ситуації: знайомство з новою студентською групою, наявність значної кількості навчальних дисциплін, складний навчальний матеріал, додаткові доручення адміністрації, гнучкий розклад занять, що залежить

від певних ситуацій (сповіщення про повітряну тривогу) тощо. Проведення занять у період воєнного стану стало не лише освітньою, але й психологічною потребою. Зроблено висновки, що викладачам закладів вищої освіти потрібно уміти адаптуватися до нових умов організації освітнього процесу, зокрема, в умовах війни та дистанційного навчання; навчитися розуміти власні емоції, уміти керувати ними; зберігати спокій у стресових ситуаціях, адекватно реагувати на їх появу; дбати про комфортний особистий простір; організовувати раціональний режим дня, дбати про сон, повноцінне харчування, фізичну активність, ретельно дотримуватися правил особистої гігієни; щоденно перебувати на свіжому повітрі; допомагати колегам у вирішенні особистих чи побутових проблем; опановувати новітні технології викладання в умовах змішаного навчання; частіше згадувати приємні моменти з власного довоєнного життя.

Ключові слова: саморегуляція; професійна саморегуляція; викладач; емоційне вигорання; заклад вищої освіти.

**Tsiuniak Oksana,
Dovbenko Svitlana**

PROFESSIONAL SELF-REGULATION OF THE LECTURER OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN THE CONDITIONS OF WAR

Abstract. *The article analyzes the problem of professional self-regulation of a lecturer of higher education institutions in the conditions of war. An analysis of modern publications and scientific works on the investigated problem was carried out. Attention is focused on the fact that studying in war conditions has become a challenge for all participants in the educational process and a real test for higher education institutions. It is worth noting that the most optimal and safe form of organization of the educational process in the conditions of martial law is remote. Revealed of the concept of «self-regulation» is clarified. It was found that the teacher's professional self-regulation involves awareness of one's feelings, motives, values, conscious mastery of the system of self-regulation of emotional state and behavior in professional activities. The authors notes that for the eighth month in a row, lecturer are adapting to the realities of war. In today's conditions, the need to be in touch around the clock has increased; communicate with students, their parents in messengers, viber-groups, cloud services; monitor current news and check their authenticity. In addition, the lecturer is often in a stressful situation: getting to know a new student group, the presence of a significant number of academic disciplines, complex educational material, additional assignments from the administration, a flexible schedule of classes that depends on certain situations (airborne alert), etc. Conducting classes during martial law became not only an educational, but also a psychological need. It was concluded that lecturers of higher education institutions need to be able to adapt to the new conditions of the organization of the educational process, in particular in the conditions of war and distance*

learning; to learn to understand one's own emotions, to be able to manage them; keep calm in stressful situations, respond adequately to their appearance; take care of a comfortable personal space; organize a rational routine of the day, take care of sleep, proper nutrition, physical activity, carefully follow the rules of personal hygiene; to be in the fresh air every day; to help colleagues in solving personal or household problems; master the latest teaching technologies in conditions of mixed learning; to remember pleasant moments from his own peaceful life.

Key words: *self-regulation; professional self-regulation; lecturer; emotional burnout; higher education institution.*

Постановка проблеми, її актуальність. Навчання в умовах війни стало викликом для усіх учасників освітнього процесу та справжнім випробуванням для закладів вищої освіти, які дають змогу молоді отримувати не лише знання, а й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до української спільноти. Педагоги з перших днів війни надають поради та рекомендації для підтримки психічного здоров'я здобувачів освіти і дорослих. Варто зазначити, що найбільш оптимальною та безпечною формою організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є дистанційна. Корисними у цій ситуації будуть напрацьовані під час пандемії COVID-19 моделі змішаного та дистанційного навчання у синхронному й асинхронному режимах.

Нині українці продовжують відстоювати у російсько-українській війні Свободу, Незалежність і право жити на своїй рідній землі. Відомо, що війна є потужним чинником стресу, а більшість українців унаслідок російської агресії відчувають тривожність, роздратованість, втому, пригніченість, страх, пов'язаний із загрозою втрати життя – свого та близьких, нездатність зосередитися на роботі чи навчанні. На думку психологів, освітянам загрожує емоційне виснаження, професійне вигорання, погіршення ментального здоров'я, депресія, з'являються проблеми з емоційною регуляцією тощо. Зокрема, робота викладача зі студентами в умовах надзвичайних ситуацій пов'язана з високим психологічним напруженням та значними емоційними витратами. Тому, в умовах воєнного часу та ескалації військових злочинів російської федерації актуальними запитами сьогодення є формування професійної саморегуляції викладачів закладів вищої освіти.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Результати наукових пошуків засвідчують, що емоційна саморегуляція педагога була предметом дослідження Л. Мітіної, О. Асмаковець, Р. Хмелюка, З. Курлянд, Н. Шевченко, О.Чебикіна.

Проблему формування навичок саморегуляції викладача як механізмів самопізнання в процесі педагогічної діяльності досліджували Н. Кузьміна, Д. Ніколенко, О. Щербаков та ін.; важливого значення саморегуляції педагога в процесі спілкування надавали А. Добрич, Т. Яценко; вплив саморегуляційних процесів на формування педагогічного такту визначили Е. Бондаревська, І. Синиця та ін.; значення саморегуляції

у формуванні позитивного ставлення педагогічного працівника до своєї діяльності, умінь до її самоаналізу та самовдосконалення під час освітнього процесу висвітлено у працях І. Волкова, А. Захаренко, В. Шаталова та ін. Проте, питання професійної саморегуляції викладачів закладів вищої освіти в умовах воєнного часу залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – розкрити сутність понять «саморегуляція», «професійна саморегуляція» та визначити ефективні методи професійної саморегуляції викладачів закладів вищої освіти в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміни, які стосуються освітнього простору українського суспільства, диктують нові вимоги не лише до підготовки студентської молоді, але й до професійної діяльності науково-педагогічних працівників. У контексті зазначеної проблеми сучасний викладач повинен не лише творчо вирішувати освітні завдання, але бути активним, здатним організувати власну професійну діяльність відповідно до умов дистанційного і змішаного навчання й прагнути досягати оптимального результату з найменшими емоційними затратами та збереженням фізичного і психічного здоров'я.

Британська соціальна психологиня Марія Ягода виокремилла шість ознак ідеального ментального здоров'я особистості (Gerhold, 2020):

1. Персональна автономія – самостійність та уміння приймати рішення, покладаючись тільки на власний досвід та бажання.
2. Правильне сприйняття дійсності.
3. Позитивне ставлення до себе – впевненість у власних силах, наявність фізичних та психологічних особливостей, самооцінка.
4. Стійкість до стресу – уміння спокійно оцінювати обставини, які є некомфортними.
5. Адаптація до довкілля – швидке пристосування до нових ситуацій.
6. Самоактуалізація – аналіз власних досягнень, прагнення зростати та розвиватися у професійній та особистісній сферах.

Вважаємо, що основними навичками викладача ЗВО є *ефективна комунікація*, що передбачає уміння взаємодіяти в команді, вести переговори, досягати компромісів; *емпатійність*, яка полягає в умінні розуміти інших та мати взаємозв'язок з ними; *конфлікт-менеджмент*, що надає можливість комунікувати, ефективно і грамотно розв'язувати суперечки, які виникають між учасниками освітнього процесу.

Як відомо, професія викладача є приналежною до професій *стресогенного типу* (інтелектуальне напруження, необхідність постійного самонавчання, відповідальність за організацію освітнього процесу, зокрема в умовах війни, невідповідність результату професійної діяльності матеріальному забезпеченню, інтенсивна інформатизація, диференціація і інтеграція наук тощо), вимагає великих затрат енергії та значних ресурсів емоційної *саморегуляції*, яка є психічним явищем, що охоплює усі сфери життєдіяльності людини. Важливу роль у професійній діяльності викладача відіграє його *емоційне самопочуття*, адже позитивні емоції надихають на

активну діяльність, а негативні – дезорганізують поведінку, викликають тривожність, страх.

Семантичний аналіз поняття «саморегуляція» дає змогу виділити у його складі дві частини: «регуляція» (лат. *regulare* – впорядковувати, налагоджувати, нормалізувати) та «само» (вказує на те, що джерело регуляції у самій системі). Саморегуляція є складним та багатозначним психічним явищем. В Українській енциклопедії поняття «саморегуляція» тлумачиться як здатність біологічної системи по відновленню стабільного рівня тих чи інших функцій після їхньої зміни (Гриньова, 2008, с. 6). Варто згадати вислів М.М. Амосова про те, що ...людина – це найскладніша саморегулююча, самонавчаюча і самоконтролююча система (Там само). У психології «саморегуляцію» характеризують як процес регулювання окремих видів людської активності або діяльності, який виникає на певному етапі розвитку самосвідомості та пов'язаний із самопізнанням, усвідомленням своїх прагнень та емоцій; як здатність керувати собою на основі сприймання й усвідомлення власних психічних станів і поведінки.

У психології виділяють два типи саморегуляції:

1) *фізична* (соматична, фізіологічна, гомеостатична) здійснюється на фізіологічному рівні функціонування організму;

2) *психічна* (вольова, усвідомлена, особистісна) – на рівні вищих психічних процесів, важлива роль належить процесам самопізнання, самоусвідомлення, активності.

Дослідження В. Чайки переконують, що психічна саморегуляція має такі види: моральна – управління людини своєю поведінкою відповідно до власних моральних норм і принципів; інтелектуальна – свідоме планування, корегування та контроль мисленнєвої діяльності (для будь-якого прояву інтелекту необхідний досвід, попереднє накопичення знань та вмінь, що є базою для подальшого руху вперед); емоційна – уміння справлятися зі своїми емоціями соціально придатними способами (Чайка, 2006, с. 61). Н. Пов'якель стверджує, що саморегуляція є властивістю особистості усвідомлювати свої цілі й визначати шляхи їх досягнення (Пов'якель, 2004, с. 31). На нашу думку, низький рівень саморегуляції може стати причиною невдач викладача у професійній діяльності, а іноді і асоціативної поведінки, підвищить конфліктність у спілкуванні, знизить рівень творчої активності.

На думку М.Й. Боришевського, саморегуляція є цілеспрямованим й усвідомленим плануванням, побудовою та перетворенням суб'єктом своїх дій та вчинків, загальної стратегії життєдіяльності відповідно до мотивів, актуальних потреб, особистісно значущих цілей, спрямованості (Боришевський, & Галян, 2001, с. 60). Учений стверджував, що механізми саморегуляції можуть базуватися на таких структурних компонентах як: *самооцінка*, що є результатом розумових операцій (порівняння, аналізу та синтезу), в якому постійно присутній емоційний компонент (суб'єктивне переживання); соціально-психологічне очікування, яка виконує функцію посередника між самосвідомістю особистості і її соціальним оточенням в процесі саморегуляції поведінки; *образ «Я»* – як результат самопізнання; як

головна мета життєдіяльності особистості; як психологічне утворення, яке забезпечує головну функцію саморегуляції; *самонаказ* – це коротке, уривчасте розпорядження, зроблене самому собі, що допомагає стримувати емоції, поводитися гідно, дотримуватися вимог етики; самонавіювання допомагає поводитися згідно правил культурного поведіння, володіти собою у важких ситуаціях; самокоректування дає можливість швидко заспокоюватися у складних ситуаціях; саморегуляція передбачає формуванню уміння контролювати емоційні стани. Важливу роль відіграє рефлексія; самопідбдьорювання, самопереконавання (Там само).

Професійна саморегуляція викладача передбачає свідоме оволодіння системою саморегуляції емоційного стану та поведінки у професійній діяльності, забезпечує формування теоретичної свідомості і мислення на основі досвіду. Уже восьмий місяць поспіль викладачі адаптуються до реалій війни. В умовах сьогодення зростає необхідність бути цілодобово на зв'язку; спілкуватися зі студентами, їхніми батьками у месенджерах, viber-групах, хмарних сервісах; стежити за актуальними новинами та перевіряти їх достовірність. Окрім того, викладач часто знаходиться у стресовій ситуації: знайомство з новою студентською групою; наявність значної кількості навчальних дисциплін, робочі програми яких потрібно розробити у певні терміни; складний навчальний матеріал, додаткові доручення адміністрації, гнучкий розклад занять, що залежить від певних ситуацій (сповіщення про повітряну тривогу) тощо. Одним із найбільших викликів для викладачів стало те, що студенти менш активно беруть участь в освітньому процесі. І якщо раніше мовчання в аудиторії означало лише те, що студенти не підготувались, або, навпаки, думають над завданням викладача, то тепер це може означати й повну відсутність студента на парі (хоча він/вона перебувають на онлайн-конференції). До того ж, якщо студенти все ж таки вмикають камеру, їхній зовнішній вигляд та середовище навколо не сприяють створенню навчальної обстановки. Таким чином, викладачі втрачають мотивацію для цікавого проведення семінарів та лекцій, що в поєднанні з технічними складнощами, які часом виникають, робить навчальний процес проблематичним. Необхідність саморегуляції у викладачів виникає тоді, коли вони стикаються з новою проблемою, яка не має однозначного розв'язання і складно вибрати оптимальний варіант; перебувають у ситуації підвищеного емоційного і фізичного напруження, що спонукає їх до імпульсивних дій тощо. Проведення занять в період воєнного стану стало не лише освітньою, але й психологічною потребою. Адже, усі учасники освітнього процесу переживають стрес, наслідками якого на психічному рівні можуть бути порушення концентрації уваги, пам'яті, логіки і швидкості мислення, критичного сприйняття ситуації. Усі ці фактори сприяють емоційному вигоранню.

ВООЗ описує такі симптоми емоційного вигорання: відчуття виснаження, що призводить до порушення сну, зниження імунітету та проблем із концентрацією уваги; інтелектуальна й емоційна дистанція з роботою, що супроводжується почуттям негативу та цинізму відносно

робочих ситуацій, відірваністю від колективу, відсутністю мотивації та негативним сприйняттям реальності; зниження професійної ефективності, що проявляється в неспроможності впоратися з робочими обов'язками, внаслідок чого з'являються сумніви у власних здібностях і компетентності (*Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни*).

У часи війни психологічне здоров'я піддається ще більшому негативному впливу. Окрім цього, існує реальна загроза життю, тому загалом безпека людини стає основним аспектом, а якість освіти – другорядним. Коли навчання повернеться до звичного очного режиму, потрібно надавати психологічну допомогу всім учасникам освітнього процесу з врахуванням їхнього психологічного та фізичного стану. Викладач, у якого виникають проблеми із ментальним здоров'ям, не може сприяти розвитку інтелектуальних, креативних, перцептивних здібностей і навичок у здобувачів вищої освіти, забезпечити комфортну морально-психологічну та творчу атмосферу у студентському колективі. Тому, йому потрібно дбати про власне здоров'я, а своєчасна саморегуляція запобігатиме перенапруженню, нормалізує емоційний стан. Відповідно, щоб покращити якість як свого життя, так і оточення, у першу чергу, слід прагнути до внутрішньої стабільності; по-друге, усвідомити, що стани емоційного виснаження не завжди виступають результатом зовнішніх обставин, а можуть бути продуктом власного мислення.

Професія викладача пов'язана із задоволенням інтелектуальних потреб. Однак, варто і приділяти увагу навчанню студентів розуміти, виражати та керувати власними емоціями. Особливо в умовах інформаційної війни важливо розвивати критичне мислення у здобувачів вищої освіти, уміння перевіряти інформацію, розрізняти переконливі аргументи та прояви маніпуляції. В умовах війни надзвичайно важливим залишається уміння співпрацювати з іншими, підтримувати один одного, вести конструктивний діалог. Як показує досвід, працюючи, науково-педагогічні працівники схильні ігнорувати накопичену напругу та втому. Однак, їм потрібно вміти не тільки поповнювати свої ресурси, але й раціонально витратити їх упродовж навчального року. Для цього і необхідно мати уявлення про способи і методи професійної саморегуляції.

Нині набув популярності *метод психічної саморегуляції (аутогенних вправ)*, що застосовують з метою зниження рівня емоційної напруги, відновленню сил, працездатності, релаксації і активізації. Часто використовують *соціально-психологічний тренінг*, що має низку переваг, зокрема: невимушена вільна атмосфера, яка збільшує довіру між учасниками тренінгу та тренером; взаємне стимулювання творчої активності усіх учасників соціально-психологічного навчання; поєднання інформаційних повідомлень з можливістю отримувати практичні навички щодо вирішення проблем; рівноправна участь усіх учасників соціально-психологічного тренінгу, яка покращує можливості для професійного розвитку та саморозвитку тих осіб, у яких спостерігаються аналогічні проблеми в контексті професійної діяльності. Тренінги також допомагають викладачам професійно зростати, позитивно мислити, розуміти власний

емоційний стан та емоції інших людей. Особливе місце в таких заняттях займають словесне самонавіювання, уявлення і чуттєві образи.

Ми погоджуємося з думкою науковців, котрі стверджують, що під час тренінгових занять створюються умови для досягнення професійної ідентичності фахівців, підвищення впевненості в собі, розвитку компетентності та власної гідності, здійснюється формування адекватного образу успішного професійного майбутнього з виявленням й актуалізацією особистісних ресурсів (Мельничук, 2007, с. 185-192).

Зауважимо, що до природніх прийомів саморегуляції відносять сміх, гумор, спостереження за пейзажем, спілкування з природою й тваринами, улюблені заняття та вподобання, танці, музика, повноцінний сон, приємні думки тощо. З метою саморегуляції емоційних станів викладачів також застосовують методи арт-терапії, музикотерапії та окремі види медитації, що допомагають відновити емоційний тонус, сприяють позитивному налаштуванню щодо реагування на проблемні ситуації.

Здійснивши ґрунтовний аналіз наукової літератури, можна стверджувати, що *професійна саморегуляція* викладача ЗВО є інтегративною характеристикою, що передбачає усвідомлення своїх почуттів, мотивів, цінностей, становища, власної діяльності відповідно до вимог ситуації та включає комплекс заходів, що стосуються корекційних впливів як на діяльність загалом, так і на особистість. Вважаємо, що для підвищення рівня професійної саморегуляції викладачу потрібно навчитися керувати власними емоціями; опанувати вправи, які допоможуть регулювати власний емоційний стан; використовувати прийоми емоційної саморегуляції в особистому житті та професійній діяльності особливо в умовах воєнного часу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що викладачам закладів вищої освіти потрібно уміти адаптуватися до нових умов організації освітнього процесу, зокрема в умовах війни та дистанційного навчання; навчитися розуміти власні емоції, уміти керувати ними; зберігати спокій у стресових ситуаціях, адекватно реагувати на їх появу; дбати про комфортний особистий простір; організувати раціональний режим дня, дбати про сон, повноцінне харчування, фізичну активність, ретельно дотримуватися правил особистої гігієни; щоденно перебувати на свіжому повітрі; допомагати колегам у вирішенні особистих чи побутових проблем; опанувати новітні технології викладання в умовах змішаного навчання; частіше згадувати приємні моменти з власного життя.

Перспективними напрямками *подальших досліджень* є визначення психолого-педагогічних умов, розроблені методичного забезпечення формування професійної саморегуляції викладача закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

Боришевський, М.Й., & Галян, І.М. (2001). *Саморегуляція оцінної діяльності вчителя як вид психічної активності: навчально-методичний посібник*. Дрогобич: Відродження, 74.

- Гриньова, М.В. (2006). *Саморегуляція*: монографія. Полтава : АСМІ. 264.
Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni>.
- Мельничук, І.М. (2007). Цільові аспекти використання тренінгів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 19, 185–192.
- Пов'якель, Н.І. (2004). *Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів*: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ. 499.
- Цюняк, О.П. (2021). Стан ментального здоров'я здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 27(5), 250–255.
- Чайка, В.М. (2006). *Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності*. Монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 275.
- Gerhold, L. (2020). COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in Germany. *PsyArXiv*, 25.

References (translated and transliterated)

- Boryshevskiy, M.I., & Halian, I.M. (2001). Samorehuliatii otsinnoi diialnosti vchytelia yak vyd psykhičnoi aktyvnosti [Self-regulation of the teacher's evaluation activity as a type of mental activity]: navchalno-metodychny posibnyk. Drohobych: Vidrozhennia, 74 [in Ukrainian].
- Chaika, V.M. (2006). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do samorehuliatii pedahohichnoi diialnosti [Preparation of the future teacher for self-regulation of pedagogical activity]. Monohrafiia. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka. 275 [in Ukrainian].
- Efektivni porady vid emotsiinoho vyhorannia pid chas viiny [Effective tips for emotional burnout during war]. <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni> [in Ukrainian].
- Gerhold, L. (2020). COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in Germany [COVID-19: Risk perception and Coping strategies. Results from a survey in Germany]. *PsyArXiv*, 25 Mar. [in German].
- Hrynova, M.V. (2006). Samorehuliatii [Self-regulation]. Monohrafiia. Poltava: ASMI. 264 [in Ukrainian].
- Melnychuk, I.M. (2007). Tsilovi aspekty vykorystannia treninhiv [Targeted aspects of the use of trainings]. *Psykholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly – Psychological and pedagogical problems of the village school*: zb. nauk. prats Umanskoho derzh. ped. un-tu im. P. Tychyny. Uman: UDPU im. P. Tychyny, 19, 185–192 [in Ukrainian].
- Poviakel, N.I. (2004). Samorehuliatii profesiinoho myslennia v systemi fakhovoi pidhotovky praktychnykh psykholohiv [Self-regulation of professional thinking in the system of professional training of practical psychologists]: dys. ... d-ra psykhol. nauk: 19.00.07. Kyiv. 499 [in Ukrainian].
- Tsiuniak, O.P. (2021). Stan mentalnoho zdorovia zdobuvachiv vyshchoi osvity u

period dystantsiinoho navchannia [The state of mental health of students of higher education in the period of distance learning]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*. Drohobych: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 27(5), 250–255 [in Ukrainian].

УДК 338.4

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.140-149](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.140-149)

Шаманська Олена Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Shamanska Olena – Candidate of Economic Science, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Pedagogy, Professional Education and Management of Educational Establishments, Mykhailo Kotsiubynskiy Vinnitsia State Pedagogical University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2677-8983>

E-mail: Shamanskalena@gmail.com

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ: ЗАВДАННЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено питання формування чинників розвитку та перспективності освіти дорослих в Україні. Обґрунтовано особливості та значення освіти дорослих в сучасних умовах суспільного розвитку. Зокрема, освіту дорослих слід розглядати як важливий компонент неперервної освіти. Комплекс проблем, пов'язаних з її функціонуванням, має специфіку, що зумовлена особливостями складу тих, хто навчається, а також своєрідністю завдань. Зазначено, що у світі немає країни, яка б не була певним чином зобов'язана власному розвитку технологічним, соціально-економічним, культурним поступом. Так само як і немає країни, яка б не пов'язувала власне майбутнє з її подальшим розвитком через процес неперервної освіти чи освіти прогнатованого життя. Автором визначено основні чинники розвитку та перспективності освіти дорослих в Україні, а саме: людські ресурси; наявність об'єктивної потреби систематичного оволодіння сучасними інформаційними системами та технологіями; потреби ринку; задоволення більш вищих потреб окремої дорослої особистості щодо розвитку своєї особистості; соціально-економічний розвиток країни. Виокремлено основні завдання щодо розвитку освіти дорослих в Україні, серед яких: удосконалення нормативно-правового забезпечення та зміна галузевого законодавства; вивчення та систематичний моніторинг ринку праці; оптимізація структури системи освіти дорослих відповідно до фактичних потреб ринку у регіонах, галузях і країні в цілому;